

BANKLARINING BIZNES EKOTIZIMLARINI TASNIFLANISHI

Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li

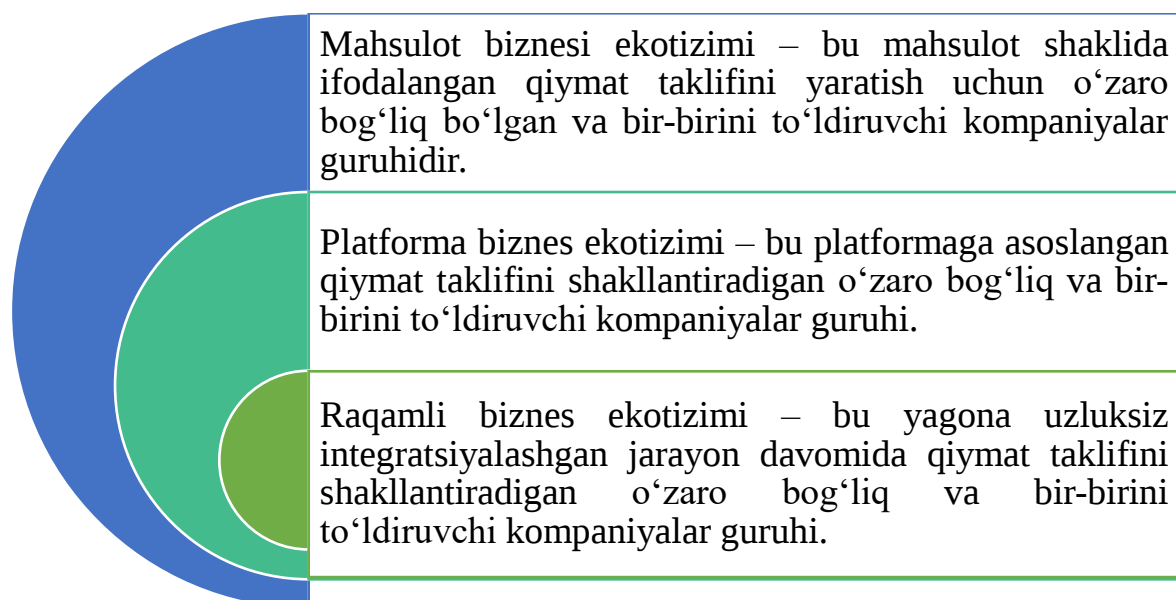
Annotatsiya. Bank biznesi ekotizimlarinig takomillashuvi va tasnislanishi keltirilgan. Shuningdek masofadan turib banklarda moliyaviy xizmatlarni amalga oshirish va bu orqali foydalanuvchilar soni ortishi bankning kredit va depozit miqdorini ko'payishi bilan bog'liq mavjud muammolar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari faoliyati, banklarda biznes ekotizini rivojlanishi, kredit va depozitlar.

Tijorat banklarimizda biznes ekotizimini rivojlanib borishi. Bu asosan moliyaviy muassasalarning birgalikda ish olib borishlari hamda banklarimizda amalga oshirilayotga moliyaviy xizmatlarning amalga oshirilishida inson omili ta'sirini kamaytirish va shu bilan bir qatorda banklarda moliyaviy xizlardan foydalanuvchilarga keng qulayliklar yartib bermoqda. Banklarning eng muhim vazifalari asosan pul aylanmasi va kapital aylanmasini uzluksiz ta'minlashi, milliy iqtisodiyotning jamg'armalarini to'plash uchun mablag'larni investitsiyalash uchun keng imkoniyatlarni taqdim etishdir. Zamonaviy iqtisodiyotda ekotizim biznes modellari keng tarqalmoqda, ularning salohiyati moliya institutlari tomonidan tobora ko'proq tushuntirilmoqda.

Bank biznesi ekotizimlari – bu moliyaviy xizmatlar ko'rsatish uchun birgalikda ishlaydigan o'zaro bog'liq tashkilotlar, xizmatlar va texnologiyalar tarmog'idir. Ular mijozlar uchun innovatsion va samarali yechimlarni yaratish uchun banklar, moliya institutlari, texnologiya provayderlari va bozorning boshqa ishtirokchilarini birlashtiradi.

Biznes ekotizimlari, o'z navbatida, yana uchta kichik guruhlariga bo'linishi mumkin:

1.1 – rasm. Biznes ekotizimlari guruhlanishi¹

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-noyabrdagi «Elektron tijorat ma’murchiligini takomillashtirish va uni yanada rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish to‘g‘risida»²gi PQ-14-sonli Qarori imzolandi. Mazkur Qarorga ko‘ra, 2022-yil 1-iyuldan boshlab elektron tijorat bo‘yicha «Ochiq raqamli ekotizimi»³ axborot tizimlari majmuasi ishga tushirildi. Endi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi huzuridagi Elektron korporatsiya portali markazi o‘rniga Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi qoshidagi Raqamli transformatsiya markazi tashkil etildi.

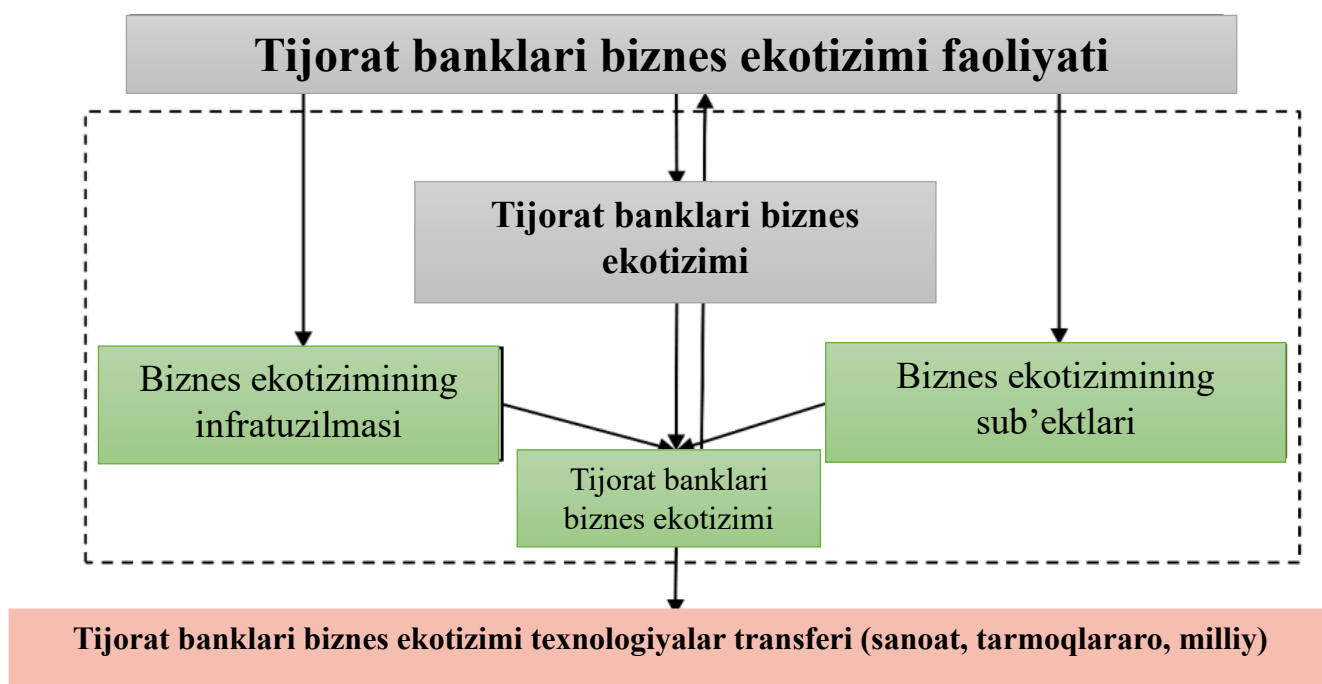
Markaz quyidagi vazifalarni amalga oshiradi:

- raqamli ekotizimni shakllantirish va uning operatori funksiyalarini bajarish;
- elektron tijorat platformalariga o‘zining mijozlar bazasidan teng foydalanishi hamda ularga xizmatlar ko‘rsatishi uchun sharoitlar yaratish.

¹ Муаллиф ишланмаси.

² <https://lex.uz/docs/5732739> Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 17.11.2021 й. ПҚ-14-сон

³ <https://lex.uz/docs/5732739> Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 17.11.2021 й. ПҚ-14-сон

1.4 – rasm. Tijorat banklari biznes ekotizimi modelining xuquqiy jihatlar⁴

Raqamli ekotizimning «eskrou» tizimi funksiyalarini bajarishi munosabati bilan bitta shaxsiy hisobvaraqdan hisob-kitoblar va to'lovlar hamda tomonlarning shartnoma majburiyatlari kafolati bajarilishini ta'minlash. 2024-yil 1-yanvarga qadar Raqamli ekotizimga integratsiyalashgan elektron tijorat platfomalari operatorlari uchun foyda solig'i stavkasi 50 foizga kamaytiriladi.

Ko'pgina mamlakatlar iqtisodiyotida ekotizimlarning o'sib borayotgan ta'siri butun dunyo bo'ylab tijorat banklarining e'tiborini tortmoqda. Qoida tariqasida, tartibga solish zarurati shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, joylashtirilgan tarkibning mazmuni, monetizatsiya qilingan ma'lumotlarga teng kirish, monopoliyaga qarshi qonunchilikka rioya qilish, ikkala kompaniyaning va umuman iqtisodiyotning moliyaviy barqarorligini nazorat qilish zarurati bilan bog'liqdir.

Mahalliy kredit tashkilotlarining yangi biznes modelini amalga oshirishdagi katta muvaffaqiyatlariga qaramay, innovatsion biznes modelini amalga oshirishga yanada kengroq yondashish uchun xorijiy moliya institutlarining tajribasini o'rganish kerak. Shu munosabat bilan, eng istiqbolli amaliyotlarni aniqlash uchun xorijiy banklarning o'z ekotizimlarini yaratish va rivojlantirish bo'yicha faoliyati natijalarini milliy iqtisodiyotimiz amaliyotiga joriy etish yo'llarini o'rganish lozim.

Ko'plab taniqli korporatsiyalar Google, Apple, Amazon va boshqalar tomonidan o'z biznes yo'nalishlarini universallashtirishni rivojlantir-moqda va shu bilan ekotizim biznes modelini amalga oshirmoqda, kredit tashkilotlari tomonidan tashkil etilgan xorijiy ekotizimlarning faoliyati yetarli unchalik darajada o'rganilmagan. Shu munosabat bilan bank mahsulotlari va xizmatlarini bank biznes ekotizimi orqali rivojlan-tirayotgan Royal Bank of Canada (Kanada), State Bank of India (Hindiston) va DBS Bank (Singapur) kabi banklarning faoliyatini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

⁴ Муаллиф ишланмаси.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992 son «2020-2025 yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmon. Qonun hujjatlari ma’lumotlar milliy bazasi, 13.05.2020 y., 06/20/5992/0581-son.
2. Szymanowska M. et al. An anatomy of commodity futures risk premia //The Journal of Finance. – 2014. – Т. 69. – №. 1. – С. 453-482.
3. Нурмухаметов Р. К., Воскресенская Л. Н., Мясникова Е. Б. Банковские экосистемы в России: сущность, виды, регулирование// Финансовые рынки и банки. – 2021. – №8. – с. 33–38.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М., 2021. 455 с.
5. Allen F., Carletti E., Gale D. Interbank market liquidity and central bank intervention //Journal of Monetary Economics. – 2009. – Т. 56. – №. 5. – С. 639-652.